

Національний університет фізичного виховання і спорту України

Міністерство молоді та спорту України

БАЛАН БОГДАН АНАТОЛІЙОВИЧ

УДК 796.332.071.4 – 053.67(043.4)

**УПРАВЛІННЯ ПІДГОТОВКОЮ ФУТБОЛІСТІВ 17 – 21 РОКУ
В ПЕРІОД ПЕРЕХОДУ ДО ПРОФЕСІЙНИХ КОМАНД**

24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата наук з фізичного виховання і спорту

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Роботу виконано в Національному університеті фізичного виховання і спорту України, Міністерство молоді та спорту України

Науковий керівник доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Ніколаєнко Валерій Вадимович**, Національний університет фізичного виховання і спорту України, професор кафедри футболу

Офіційні опоненти:

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Шамардін Валерій Миколайович**, Національний університет «Запорізька політехніка», професор кафедри управління фізичною культурою та спортом;

доктор наук з фізичного виховання і спорту, професор **Дорошенко Едуард Юрійович**, Запорізький державний медико-фармацевтичний університет, завідувач кафедри фізичного виховання, спорту та реабілітації;

Захист відбудеться 21 травня 2026 р. о 14.30 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.829.01 Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Національного університету фізичного виховання і спорту України (03150, Київ-150, вул. Фізкультури, 1).

Автореферат розісланий 14 квітня 2026 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. І. Воронова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність. Підготовка футболістів 17–21 років у перехідний період до професійних команд характеризується підвищеним рівнем ризиків втрати перспективних гравців, зниженням мотивації, невідповідністю навантажень індивідуальним можливостям спортсменів і недостатньою узгодженістю між системами підготовки юнацького та професійного футболу. В умовах сучасного професійного футболу, орієнтованого на швидкий результат і трансферну політику, проблема раціонального управління підготовкою резерву набуває особливої ваги.

Сьогодні добре вивченими та розробленими є загальнотеоретичні і методичні засади управління підготовкою атлетів як в індивідуальних видах спорту (В. М. Платонов, 2004; А. Ю. Дяченко, 2006; J. Fernandez, 2006; О. В. Борисова, 2012; Д. В. Штанагей, 2023; С. О. Попова, 2024; Н. В. Довгодько, 2024; Г. С. Андрієнко, 2024; І. С. Чернявський, 2025; А. С. Молочко, 2025; Ю. А. Радченко, 2025), так і у спортивних іграх (В. А. Запорожанов, 1988; Ю. М. Портнов, 1996; Є. В. Федотова, 2003; О. А. Шинкарук, 2011; В. М. Костюкевич, 2012; Е. Ю. Дорошенко, 2014; М. М. Безмилов, 2023; О. М. Русанова, 2024; В. О. Нагорна, 2025).

Аналіз наукових даних свідчить про великий обсяг як теоретико-методичного, так і експериментального матеріалу проблеми управління підготовки футболістів на різних етапах багаторічного удосконалення (В. Charlton, 1999; R. Michels, 2001; С. Carvalhal, 2002; R. Faria, 2003; Г. А. Лисенчук, 2004; F. S. Vargas, 2005; J. Mourinho, 2005; В. М. Костюкевич, 2006; Н. Wein, 2007; V. Frade, 2007; J. Guilherme Oliveira, 2008; С. Arslantas, 2012; В. М. Шамардін, 2013; Вей Бін, 2025; В. К. Костюченко, 2025; А. В. Петрюк, 2025; Р. С. Кос, 2025).

Проблема переходу спортсменів з юнацького у професійний спорт розглядалась на прикладі баскетболу (І. В. Лосєва, 1977; О. О. Мітова, 2004).

Деякими авторами (В. І. Перевознік, 2010; А. А. Перцухов, 2013) проводились дослідження змагальної діяльності футболістів 17 – 19-річного віку у професійних командах різного рівня, які продемонстрували, що спеціальна підготовленість лише окремих футболістів відповідає вимогам цих організацій.

Існуюча вітчизняна практика підготовки юних талантів свідчить про відсутність системи поступового переходу з юнацького футболу в дорослий (В. В. Ніколаєнко, 2010; Е. Ю. Дорошенко, 2014; Г. А. Лисенчук, 2018; В. М. Костюкевич, 2021; І. І. Хімич, 2021; В. М. Лелека, 2023; І. Е. Дорошенко, 2023; В. М. Шамардін, 2024; Т. Г. Чопілко, 2024). Під час проведення навчально-тренувальних занять в професійних командах практично не враховуються індивідуальні особливості спортсменів 17 – 21-річного віку – а це психологічні відмінності, схильність до розвитку того чи іншого механізму енергозабезпечення та здатності до відновлення після різних навантажень.

Вимоги професійного футболу для більшої частини талановитої молоді стають надмірними, що призводить до перенапруження, перевтоми, перетренованості і високого рівня травматизму, а в подальшому до передчасного припинення активної спортивної діяльності (В. Van Lingen, 1998; J. H. Williams,

2010; О. В. Байрачний, 2010; В. В. Ніколаєнко, 2014).

Найраціональніший підхід вирішення проблеми управління підготовкою футболістів в період переходу до професійних команд повинен базуватися на планомірній методиці тренування, що забезпечуватиме ефективне становлення спортивної майстерності, систематичне зростання функціональних можливостей і належну їх реалізацію.

Саме програма підготовки футболістів 17 – 21-річного віку є стратегічним напрямком в сучасних умовах підготовки кваліфікованих вітчизняних спортсменів. Практика свідчить про те, що накопичені протягом багатьох десятиліть знання не трансформуються в бажаний результат. Головною причиною такого стану в резервному спорті є відсутність адекватної методології їх осмислення.

Тому дисертаційна робота присвячена вирішенню актуальної науково-практичної проблеми сучасного футболу — необхідність вдосконалення системи проведення змагань, яка диктується тенденціями розвитку спорту і нагальною потребою практики в період переходу футболістів 17 – 21-річного віку до професійних команд.

Зв'язок роботи з науковими планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до Зведеного плану НДР у сфері фізичної культури і спорту на 2011-2015 рр. Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту за темою 2.3 "Науково-методичні основи удосконалення системи підготовки спортсменів у футболі з урахуванням особливостей змагальної діяльності" (номер державної реєстрації 0111U001722); Плану НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2016-2020 рр. за темою 2.21 "Удосконалення системи підготовки на сучасному етапі розвитку футболу" (номер державної реєстрації 0116U001618); Плану НДР Національного університету фізичного виховання і спорту України на 2021-2025 рр. за темою 2.21 "Побудова раціональної системи підготовки у футболі" (номер державної реєстрації 0116U001618).

Особистий внесок здобувача при виконанні тем полягав у визначенні напряму досліджень, специфіки спортивної діяльності у футболі в контексті сучасних вимог до підготовки резерву для спорту вищих досягнень, аналізі сучасних тенденцій розвитку гри на прикладі провідних команд світу та Європи, накопиченні експериментального матеріалу, узагальненні отриманих даних. Зі спільних експериментальних досліджень і публікацій здобувачем використано, за згодою співавторів, лише власну частину результатів.

Мета дослідження – науково обґрунтувати та удосконалити управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд шляхом оптимізації методично-організаційних засад тренувальної та змагальної діяльності.

Завдання дослідження.

1. Здійснити теоретичний аналіз науково-методичної літератури з питань переходу спортсменів до професійного футболу.
2. Дослідити сучасний стан змагальної практики футболістів 17 – 21-річного віку в професійних футбольних командах.

3. Визначити методично-організаційні умови для ефективного управління підготовкою футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд.
4. Розробити та обґрунтувати програму підготовки футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд і перевірити її ефективність.

Об'єкт дослідження: багаторічна підготовка футболістів у системі резервного та професійного футболу.

Предмет дослідження: управління тренувальною та змагальною діяльністю футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд.

Методи дослідження:

1. Теоретичний аналіз, синтез, узагальнення, порівняння даних спеціальної науково-методичної літератури і спеціалізованих веб-сайтів мережі «Інтернет».
2. Педагогічне спостереження у процесі тренувальної та змагальної діяльності футболістів 17 – 21-річного віку.
3. Соціологічне дослідження (анкетування).
4. Педагогічний експеримент.
5. Методи статистичної обробки отриманих даних.

Наукова новизна дисертаційного дослідження полягає у тому, що в ній *вперше:*

- визначено управлінську невідповідність між задекларованими цілями формування спортивного резерву та реальною практикою підготовки футболістів 17–21-річного віку, яка проявляється у завершенні системної підготовки в 17 років, обмеженій змагальній практиці та недостатньому рівні спеціальної фізичної, технічної й ігрової підготовленості, що знижує ефективність переходу до професійного футболу;

- обґрунтовано систему управління підготовкою футболістів у перехідний період (17–21 рік) на основі взаємопов'язаного вдосконалення двох ключових організаційно-методичних підсистем — системи підготовки (зміст, структура, режим тренувальної діяльності, розширення стадії базової підготовки) та системи змагань (формат, періодичність і доступність регулярної ігрової практики), що забезпечує безперервність багаторічної підготовки;

- розроблено та експериментально перевірено програму підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд, ефективність якої підтверджується досягненням модельного рівня спеціальної фізичної, технічної та ігрової підготовленості гравців 20–21 року, характерного для професійних команд другої ліги першості України.

Отримані в процесі дослідження результати *підтвердили та конкретизували* (А. А. Перцухов, 2013; Вей Бін, 2025) наукові положення щодо закономірностей підготовки футболістів у період переходу до професійних команд, а також *доповнили* (В. І. Перевознік, 2010; В. М. Шамардін, 2013) їх новими емпірично обґрунтованими даними, зокрема встановлено, що:

- система змагань у підготовці футболістів має перебувати в тісному органічному зв'язку з метою, завданнями та змістом навчально-тренувального

процесу на різних етапах багаторічного удосконалення, з особливим акцентом на період переходу спортсменів до професійних команд, оскільки саме змагальна діяльність визначає спрямованість і ефективність реалізації тренувального потенціалу;

- ефективність управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку зумовлюється не форсуванням навчально-тренувального процесу, що призводить до передчасного функціонального виснаження спортсменів, а раціональним використанням їх індивідуального потенціалу, природних задатків і вікових можливостей, що забезпечує вихід на рівень високих спортивних досягнень у межах нижньої границі оптимальної вікової зони для професійного футболу.

Результати дисертаційного дослідження *доповнили та розширили* (Г. А. Лисенчук, 2004; В. М. Костюкевич, 2006; Е. Ю. Дорошенко, 2014; В. М. Шамардін, 2024; І. Е. Дорошенко, 2025) існуючі наукові уявлення щодо:

- методики управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд різних ліг України з урахуванням особливостей організації тренувальної та змагальної діяльності;

- показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості футболістів 17–21-річного віку, які характеризують готовність спортсменів до змагальної діяльності на професійному рівні;

- кількісних і якісних показників ігрової діяльності футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд як інтегрального відображення ефективності управління підготовкою.

Практична значущість одержаних результатів полягає у впровадженні в практику підготовки спортивного резерву в Україні системи проведення змагань серед команд гравців 17 – 21-річного віку та відповідної програми навчально-тренувального процесу підготовки до даних змагань, що сприяло підвищенню ефективності діяльності суб'єктів резервного футболу в м. Києві та Київській області, якості організації та проведення навчально-тренувального процесу, а також отриманню керівниками спортивних закладів, тренерами сучасних знань з проблем підготовки футболістів в період переходу до професійних команд.

Результати дослідження впроваджено у процес підготовки футболістів на базі Фізкультурно-спортивного клубу «Локомотив» ПЗЗ м. Київ (28 лютого 2014 р.); Футбольного клубу «Локомотив-Київ» м. Київ (22 грудня 2023 р.); Футбольного клубу «Моноліт» м. Київ (28 лютого 2014 року); Київської обласної громадської організації Футбольний клуб «Динамо-ХІЛД» смт. Ставище, Київської області (21 лютого 2014 року); Спортивного клубу «Гатне» с. Гатне, Київської області (22 жовтня 2024 р.); Об'єднань асоціацій футболу м. Києва (15 березня 2013 року та 22 листопада 2013 р.), м. Біла Церква (15 березня 2013 року) та Київської області (27 лютого 2013 року); Дитячо-юнацької футбольної школи ТОВ ФК «ЮКСА» (17 березня 2025 р.), що підтверджено відповідними актами.

Особистий внесок здобувача в спільноопублікованих працях полягає у визначенні напрямку, мети, завдань досліджень, накопиченні теоретичного та експериментального матеріалу, аналізі та узагальненні отриманих даних, розробці та практичній апробації шляхів організації навчально-тренувального процесу і

практики проведення змагань та педагогічних підходів щодо управління спортивною діяльністю футболістів 17 – 21-річного віку. Зі спільних експериментальних досліджень і публікацій здобувачем використано, за згодою співавторів, лише власну частину результатів.

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Результати досліджень були оприлюднені на XIV Міжнародному науковому конгресі «Олімпійський спорт і спорт для всіх» (Київ, 2010); Міжнародній науково-практичній конференції «Здоров'я і рухова активність: соціально-економічні та медичні аспекти» (Київ, 2013); VII Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2014) та VIII Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2015), Всеукраїнській науковій конференції «Теорія і методика підготовки спортсменів у спортивних іграх» (Дніпро, 2024), XVIII Міжнародній науковій студентській конференції «Спорт та сучасне суспільство» (Київ, 2025), XVIII Міжнародній науковій конференції молодих вчених «Молодь та олімпійський рух» (Київ, 2025); Міжнародній науково-практичній конференції «Основні напрямки розвитку фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії» (Дніпро, 2025); IX Міжнародній конференції «Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи» (Київ, 2025); науково-методичній конференції професорсько-викладацького складу тренерського факультету Національного університету фізичного виховання і спорту України (Київ, 2010, 2011, 2014, 2025)

Публікації. Основні положення дисертації відображено в 25-ти публікаціях, з них – 16 статей в спеціалізованих фахових виданнях, з них 12 одноосібних статей, 3 статті у наукових періодичних виданнях, що включені до міжнародної наукометричної бази Scopus (Q4) та Web of Science, п'ять робіт апробаційного характеру і одна робота, яка додатково відображає результати наукових досліджень.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота викладена на 256 сторінках тексту, складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку літературних джерел (194 джерела), додатків, ілюстрована 11 таблицями і 37 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми; вказано зв'язок з науковими планами, темами; визначено об'єкт, предмет, мету, завдання і методи дослідження; розкрито наукову новизну і практичну значущість роботи, визначено особистий внесок здобувача в спільно опублікованих працях; представлено інформацію про апробацію результатів і публікації за темою дисертаційної роботи, структуру і обсяг дисертаційної роботи.

У **першому розділі «Науково-теоретичні передумови проблеми управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд»** здійснено ґрунтовний аналіз сучасних наукових підходів до багаторічної підготовки футболістів. У підрозділі 1.1 розглянуто структуру та особливості сучасної системи багаторічної підготовки у футболі, визначено місце

перехідного етапу між юнацьким і професійним спортом. У підрозділі 1.2 проаналізовано ключові проблеми управління підготовкою футболістів 17–21 років, зокрема неузгодженість тренувальних програм, перевантаження, дефіцит ігрової практики та організаційні суперечності між академіями і професійними командами. У підрозділі 1.3 висвітлено особливості програм підготовки футболістів зазначеного віку в період переходу до професійних команд, окреслено напрями їх удосконалення. Згідно з положеннями «Стратегії розвитку фізичної культури і спорту на період до 2028 року» (2020), Закону України «Про фізичну культуру і спорт» багаторічна підготовка футболістів розділена на дитячо-юнацький футбол, резервний футбол і професійний футбол (рис. 1). Організаційна структура вітчизняного футболу вміщує державні й суспільні спортивні організації, які на центральному, регіональному й місцевому рівнях здійснюють керування підготовкою юних спортсменів.

Рисунок 1 – Структура організації багаторічної підготовки футболістів в Україні

Для розвитку футболу в Україні в цілому базове значення має стан дитячо-юнацького й резервного спорту, який забезпечує як масовість занять футболом серед дітей і молоді, так і підготовку кваліфікованих футболістів для професійних клубів і національних збірних команд. Станом на січень 2022 року, щорічно кількість випускників даних організацій становила близько 5 тис. чоловік, з яких, відповідно до контент-аналізу заявочних листів професійних команд різних ліг першості України з футболу, до 1% гравців отримують контракт, близько 5% продовжують підготовку в академіях команд Прем'єр-ліги.

Як свідчить практика, система проведення змагань серед молодих гравців 17 – 21-річного віку фактично відсутня (табл.1). Спортсменів після завершення навчання у ДЮСШ, а це, як правило, юнаки 16 – 17 років, рекомендують для відбору до

професійних команд. Але, як було зазначено вище, більшість з них не в змозі з об'єктивних причин отримати професійний контракт, тому подальшу життєдіяльність вони пов'язують із навчанням у вищому навчальному закладі та участю у студентських або міських чи районних змаганнях серед аматорських колективів, які, в свою чергу, не вирішують проблему в цілому та не відповідають сподіванням талановитої молоді.

Таблиця 1 – Порівняльний аналіз кількості ігор за сезон в системі багаторічного вдосконалення юних футболістів Англії та України

Англія		Україна			
Вік, років	Кількість ігор за сезон	Вік, років	Кількість ігор за сезон	Вік, років	Кількість ігор за сезон
		Відповідно до програми		Реальна практика	
9 – 11	Від 18 до 30 (всі на зменшених полях)	6 – 10	Від 10 до 20	6 – 10	Від 12 до 30 і більше
12 – 16	Від 18 до 30	11 – 16	Від 22 до 30	11 – 16	Від 30 до 50 і більше
17 – 21	Від 24 до 42	17 – 21	Від 32 до 58	17 – 21	Змагальна практика відсутня

Діюча система проведення змагань серед професійних команд (О. В. Байрачний, 2010; В. В. Ніколаєнко, 2014; Вей Бін, 2025) не враховує вікові психофізіологічні особливості юних футболістів, за винятком чемпіонату України серед дублюючих команд клубів прем'єр-ліги, де грають юнаки віком до 19 років.

Аналіз ігор національної збірної U – 20 (табл. 2), а також виступів українських гравців 17 – 21-річного віку у складі провідних українських клубів на міжнародній арені яскраво свідчить про значні недоліки у багатьох компонентах їх підготовки.

Таблиця 2 – Порівняльний аналіз рухової активності футболістів Іспанії та України у матчі чемпіонату світу 2025 року серед Національних команд U – 20

МАТЧ : Україна U20 VS Іспанія U20 (0-1)

Тривалість: 94,4 хв

ПОКАЗНИК	Україна U20	Іспанія U20	Різниця (T1-T2)
Загальна Дистанція (м)	128,051	122,876	5,175
Інтенсивність	124,9	118,8	6,1
Макс.Швидкість (км/год)	35	35,4	-0,4
HSR Дистанція (м)	5,8	6,676	-0,876
Спринт Дистанція (м)	2,039	2,997	-0,958
HI Дистанція (м)	7,839	9,773	-1,934
К-сть Високих Присвоєнь	268	299	-31
К-сть Високих Гальмувань	341	328	13

Таким чином, перспективні 17 – 18-річні футболісти, якщо потрапляють до професійної команди, повинні виконувати великий обсяг тренувальної роботи та брати участь у великій кількості ігор протягом 8 – 9-місячного змагального періоду. Вимоги професійного футболу для більшої частини талановитої молоді стають надмірними, що призводить до перенапруження, перевтоми, перетренованості та високого рівня травматизму, а в подальшому до передчасного припинення активної спортивної діяльності (Н. Wein, 2007; J. Guilherme Oliveira, 2008; В. М. Шамардін, 2013; В. К. Костюченко, 2025).

Вітчизняні футболісти цього віку суттєво відстають, порівняно з представниками європейських команд, в індивідуально-технічній майстерності, швидкості прийняття рішень та точності дій з м'ячем, здатності швидко орієнтуватися у складних ситуаціях, що часто змінюються (В. М. Шамардін, 2020; Г. А. Лисенчук, 2023).

Більшість гравців не володіють високим рівнем психологічної підготовки, що не дозволяє їм повноцінно реалізувати свій ігровий потенціал, особливо у відповідальних турнірах та матчах (В. І. Воронова, 2019; О. В. Байрачний, 2024).

Головний напрям подальшого вдосконалення управління підготовкою футболістів 17 – 21-річного віку необхідно пов'язувати з оптимізацією управління підготовкою футболістів в період переходу до професійної команди шляхом організації навчально-тренувального процесу, практики проведення змагань і педагогічного підходу до управління спортивною діяльністю футболістів відповідно віку та біологічного розвитку.

У другому розділі «Методи та організація дослідження» представлено методологічну основу дисертаційної роботи, охарактеризовано комплекс методів дослідження, зокрема теоретичний аналіз і узагальнення спеціальної науково-методичної літератури, педагогічне спостереження, анкетування, педагогічний експеримент та методи статистичної обробки даних, розкрито організацію дослідження, наведено характеристику контингенту випробуваних, етапи та умови проведення експерименту, що забезпечило достовірність і відтворюваність отриманих результатів.

У дослідженні брали участь футболісти 17–21 року, які перебували на етапі переходу з юнацького футболу до професійних команд. Контингент сформовано з гравців футбольних академій, дублюючих складів і професійних клубів, що дало змогу охопити різні організаційні рівні підготовки. В опитуванні брали участь 30 тренерів професійних команд – представники Прем'єр-ліги, першої та другої ліг чемпіонату України з футболу та представники кафедр футболу профільних інститутів. Дослідження проводилося протягом декількох змагальних сезонів у реальних умовах навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності, з дотриманням єдиних вимог до організації підготовки, режиму навантажень і контролю показників підготовленості.

Дослідження проводилися в три етапи.

На першому етапі (2010 – 2015 рр.) було вивчено, проаналізовано та узагальнено дані спеціальної літератури за напрямом досліджень та досвід передової практики стосовно особливостей управління підготовкою футболістів 17 – 21-

річного віку в період переходу до професійних команд. Результати досліджень цього етапу покладено в основу визначення мети, завдань та підбору адекватних взаємопов'язаних та взаємодоповнюючих методів. Проведення пілотажного дослідження проводилось для перевірки надійності та інформативності обраних методів та засобів реалізації поставлених завдань.

Під час другого етапу (2020 – 2023 рр.) проводилось анкетування серед тренерів професійних команд різного рівня підготовки. В процесі анкетування було опитано 30 тренерів професійних команд різного рівня підготовки. Всі вони представники прем'єр-ліги, першої та другої ліг чемпіонату України з футболу. Склад респондентів визначено з урахуванням завдань дослідження. Рівень компетенції учасників дослідження проблеми, що вивчається, достатньо високий: всі вони мали безпосереднє відношення до підготовки футболістів різного рівня (сфера їх професійної діяльності безпосередньо пов'язана з футболом), у тому числі й до рішення проблем, пов'язаних з управлінням підготовкою футболістів 17 – 21-річного віку у професійних командах.

Виявлено припинення футбольної діяльності спортсменів після закінчення навчання в ДЮСШ, а також відхилення у навчальному процесі ДЮСШ, СДЮШОР та ШВСМ від науково-обґрунтованих теоретико-методичних положень щодо побудови тренувального процесу футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень, протиріччя між системою підготовки та системою змагань. Для управління підготовкою футболістів на етапі переходу до професійної команди запропоновано шляхи організації навчально-тренувального процесу і практики проведення змагань, педагогічні підходи до управління спортивною діяльністю футболістів 17 – 21-річного віку. Визначено чинники, що обумовлюють поступове зростання рівня підготовленості талановитої молоді та надають можливість реалізації на практиці таких принципів навчання, як спрямованість на досягнення вищої спортивної майстерності, індивідуалізація підготовки та співмірність у розвитку рухових якостей і тактико-технічної підготовленості.

Науково обґрунтовано підхід до побудови раціональної системи підготовки футболістів 17 – 21-річного віку на етапі переходу до професійних команд на основі внесення змін в організацію та проведення змагань і педагогічні засади управління спортивною діяльністю футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. Протягом 2020 – 23 рр. були організовані та проведені змагання серед команд віком до 21 року в м. Києві та Київській області.

У дослідженні взяли участь 17 атлетів «Команди-1» (м. Київ) та 17 спортсменів «Команди-2» (Київська область), які на момент проведення експерименту були заявлені за команди цього віку й продовжили тренувальну діяльність та змагальну практику після закінчення навчання у ДЮСШ.

Третій етап дослідження (2024 – 2025 рр.) спрямований на проведення аналізу та інтерпретації отриманих даних; вироблення організаційно-управлінських умов раціональної побудови підготовки футболістів до виступів у професійних командах; проведення та узагальнення результатів формуючого експерименту для перевірки ефективності розроблених підходів, спрямованих на отримання керівниками спортивних закладів, тренерами сучасних знань з проблем підготовки

футболістів на етапі переходу до професійних команд; розробку практичних рекомендацій щодо впровадження запропонованих підходів удосконалення педагогічних засад управління спортивною діяльністю футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд; апробацію основних результатів дослідження на науково-практичних конференціях, спеціалізованих семінарах та міжнародних конгресах, а також публікацію основних матеріалів дослідження в спеціалізованих виданнях, затверджених Державною атестаційною комісією України.

Здійснювалась підготовка дисертаційної роботи, а також впровадження розробленої авторської технології в практику, що сприяло підвищенню ефективності діяльності суб'єктів резервного футболу в м. Києві та Київській області, якості організації та проведення навчально-тренувального процесу та змагань серед команд гравців 17 – 21-річного віку, а також отриманню керівниками спортивних закладів, тренерами сучасних знань з проблем підготовки футболістів на етапі переходу до професійних команд.

У третьому розділі «Передумови впровадження системи проведення змагань серед команд гравців 17–21 року» проаналізовано чинники, які зумовлюють необхідність удосконалення змагальної діяльності футболістів у перехідний період, визначено основні фактори припинення футбольної діяльності спортсменами 17–21-річного віку, зокрема організаційні, мотиваційні та змагальні, розглянуто специфічні проблеми тренувальної і змагальної діяльності футболістів цієї вікової групи в умовах професійних команд, обґрунтовано віковий аспект комплектування команд як важливий фактор формування системи змагань серед гравців 17–21 року. Розділ завершується висновками, що стали основою для розроблення організаційно-методичних рішень.

Проведені дослідження дозволили дослідити особливості як методичного, так і практичного підходу до тренувального процесу і системи проведення змагань серед талановитих футболістів у період їх переходу в професійний спорт. Діяльність вітчизняних СДЮШОР, академій та дитячо-юнацьких футбольних клубів впродовж усього четвертого етапу підготовки підпорядкована одній настанові – забезпечити успішний виступ гравців в усіх офіційних змаганнях. Зрозуміло, що така настанова обумовлює значну інтенсифікацію тренувального процесу, що категорично неприпустимо в цьому віці (А. А. Перцухов, 2013; Е. Doroshenko, 2024). Аналіз особливостей сучасної системи побудови етапу підготовки до вищих досягнень у футболі дозволив також встановити, що під час проведення навчально-тренувальних занять практично не враховуються індивідуальні особливості спортсменів даного віку – темпи біологічного дозрівання (тим більше що термін повної біологічної зрілості настає у 21 – 23 роки, (С. Arslantas, 2012; Е. Sobol, 2024), психологічні відмінності, схильність до розвитку того або іншого механізму енергозабезпечення і здатності до відновлення після різних навантажень тощо (рис.2).

Результати аналізу тенденцій розвитку футболу виявили, що ефективність управлінських рішень у процесі тренування буде багато в чому залежати від надійності кількісної інформації про вплив окремих компонентів моторики, психіки та інших складових спеціальної підготовленості, які безпосередньо впливають на ефективність ігрової діяльності футболістів 17 – 21-річного віку.

В даний час у провідних футбольних клубах України проводиться постійний пошук перспективних гравців серед українських і зарубіжних спортсменів.

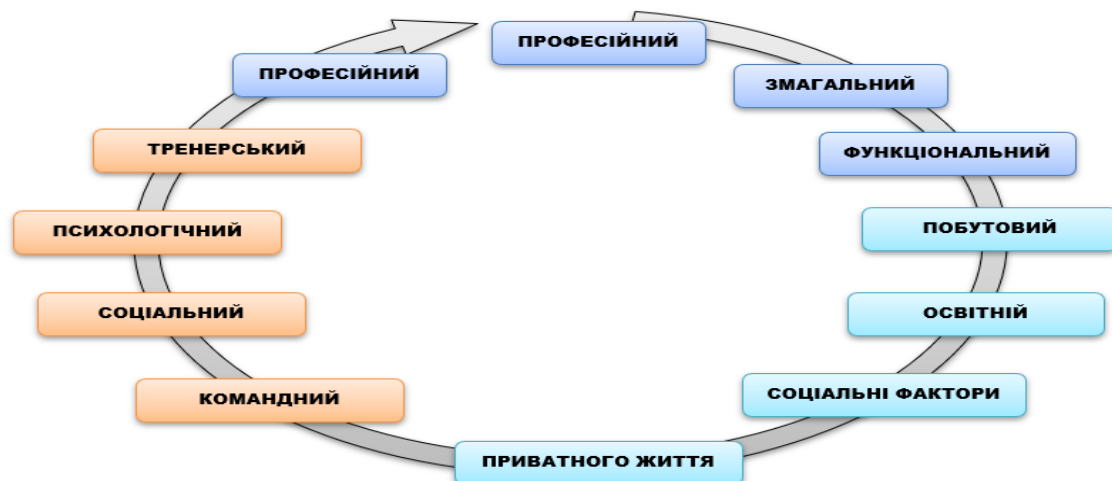

Рисунок 2 – Фактори, що впливають на зниження інтегральної підготовленості футболістів 17-21-річного віку в період переходу до професійних команд

Беручи до уваги специфічні умови тренувальної та змагальної діяльності футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд, принципово важливо встановити ранг окремих контрольних блоків і зареєстрованих показників залежно від їх специфічності та інформативності.

У даному контексті використання моніторингу дозволяє визначити невідкладні та довгострокові заходи щодо попередження та усунення негативного впливу тренувального процесу на фізичний стан юних спортсменів, таких, як інтенсифікація навчання, підвищення нервової напруги та фізичних навантажень, застарілі підходи до організації процесу багаторічної підготовки футболістів.

У результаті проведеного аналізу заявочних листів та протоколів матчів щодо ігрової діяльності футболістів 17 – 21-річного віку в сезоні 2024 – 2025 рр. (перше коло) (рис. 3, 4), можна зробити висновок, що футболісти цього віку мають

Рисунок 3 – Моніторинг участі гравців 17 – 19-річного в матчах професійних команд 2-ї ліги чемпіонату України з футболу

недостатній обсяг ігрової практики. Таким чином, існує «стратегічний розрив» у 4 – 6 років між моментом закінчення юним футболістом вітчизняної футбольної школи і моментом, коли він починає набирати ринкової вартості. Насамперед, це стосується гравців, народжених наприкінці року.

Рисунок 4 – Моніторинг участі гравців 20 – 21-річного в матчах професійних команд 2-ї ліги чемпіонату України з футболу

Як правило, змагального досвіду вони набувають у матчах, що не мають принципової значущості для команди в турнірі або результат яких вже фактично вирішений (рис. 5). В зв'язку з цим система контролю за спеціальною фізичною підготовкою може розглядатися як одна із складових технології управління підготовкою футболістів 17 – 21-річного віку, а її подальше вдосконалення потрібно пов'язувати з глибоким вивченням біологічних закономірностей вікового розвитку людини і особливостей протікання адаптаційних перебудов організму в умовах специфічних тренувальних і змагальних навантажень.

Рисунок 5 – Моніторинг гравців професійних команд 2-ї ліги чемпіонату України з футболу

Проаналізувавши стан управління підготовкою футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд І ліги чемпіонату України з футболу та узагальнивши отримані дані (рис. 6), слід відмітити його значну організаційну

Рисунок 6 – Моніторинг гравців професійних команд І-ї ліги чемпіонату України з футболу, сезон 2024-2025 рр. (Перше коло)

(відсутність поступового переходу від юнацького футболу до професійного) (рис. 7) та змістовну (невідповідність тренувального процесу та структури змагальної діяльності індивідуальним особливостям гравців 17-21 року) (рис. 8) відокремленість від особливостей підготовки на професійному рівні.

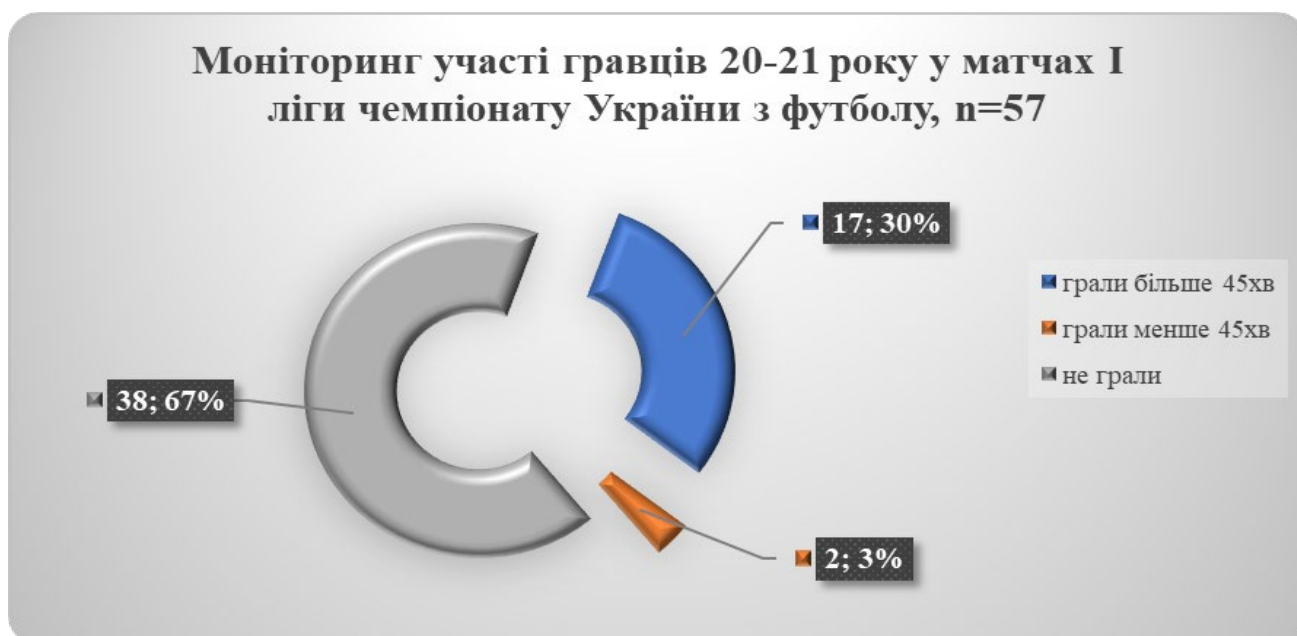

Рисунок 7 – Моніторинг участі гравців 20 – 21-річного в матчах професійних команд І-ї ліги чемпіонату України з футболу

Аналіз ігрової діяльності футбольних команд I та II ліг чемпіонату України з футболу та їх окремих гравців 17 – 21-річного віку говорить про те, що ефективність їх поведінки в ході гри базується на високому рівні спеціальної працездатності, обумовленому станом дихальної системи, енергозабезпечення і нервово-м'язового апарату.

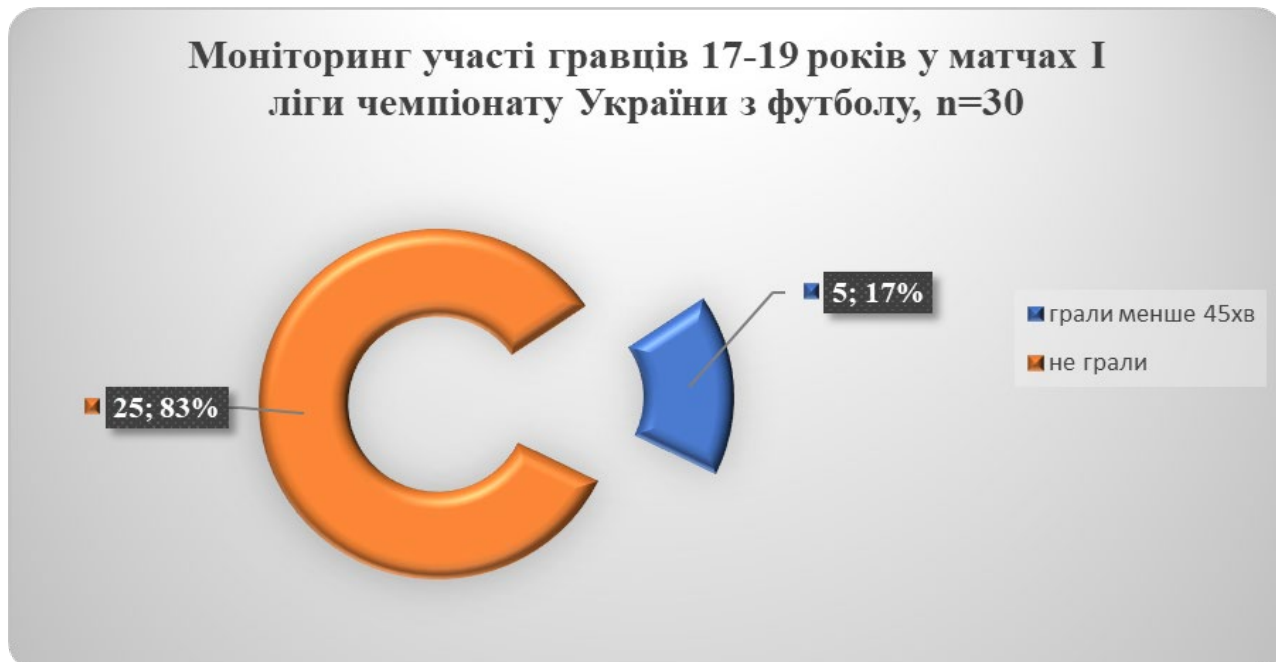

Рисунок 8 – Моніторинг участі гравців 17 – 19-річного в матчах професійних команд 1-ї ліги чемпіонату України з футболу

Від якості процесу підготовки спортивного резерву, ефективність якого, в свою чергу, залежить від цілого ряду факторів: соціальних, економічних, організаційних, науково-методичних тощо, залежить успішність країни на міжнародній спортивній арені (V. Frade, 2017). В умовах сучасного професійного футболу, орієнтованого на швидкий результат і трансферну політику, проблема раціонального управління підготовкою резерву набуває особливої ваги.

У четвертому розділі «**Організаційно-методичні аспекти удосконалення управління підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд**» наведено загальну характеристику авторської програми підготовки футболістів у перехідний період, розкрито зміст і структуру програми підготовки, визначено співвідношення тренувальних навантажень та організаційні умови її реалізації, проаналізовано ефективність підготовки футболістів 17–21 років у взаємозв'язку з удосконаленою системою організації та проведення змагань, здійснено аналіз результатів упровадження запропонованої системи змагань серед футболістів зазначеної вікової групи. Розділ завершується узагальненими висновками щодо результативності запропонованих організаційно-методичних рішень.

Закінчення навчання юних футболістів у ДЮСШ, СДЮШОР та перехід у

професійну команду припадає на період життя, коли в основному завершується формування всіх функціональних систем, які забезпечують високу працездатність і імунітет організму стосовно несприятливих чинників, що проявляються у процесі напруженого тренування. Тривалість даного періоду обумовлена не тільки загальними закономірностями спортивного тренування, але й індивідуальними особливостями розвитку юнаків, тому що повне формування організму людини триває до 23 років (В. М. Шамардін, 2025). Закінчення етапу підготовки до вищих досягнень за можливості повинне збігатися з досягненням спортсменом нижньої границі вікової зони, оптимальної для досягнення найвищих результатів. Принципово важливим моментом є забезпечення умов, за яких період максимальної схильності футболістів до досягнення найвищих результатів (підготовлений ходом природного розвитку організму й функціональних перетворень у результаті багаторічного тренування) збігається з періодом найінтенсивніших і найскладніших у фізичному, тактико-технічному, психологічному відношенні тренувальних навантажень. За такого збігу перспективній молоді вдається досягти максимально можливих результатів, у протилежному разі вони виявляються значно нижчими.

Аналіз науково-методичної літератури, а також нормативних документів і навчальних програм, що прийняті у країнах з високим рівнем розвитку футболу, дозволив розробити модель річної програми підготовки спортсменів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд з регламентацією режиму тренувальної та змагальної діяльності (табл. 3).

Таблиця 3 – Режим тренувальної та змагальної діяльності футболістів відповідно програми підготовки в період переходу до професійних команд

Вік, років	Кількість навчальних годин	Тривалість гри	Формат змагань
17-19	7 разів по 2 години на тиждень – два дні дворазові (728 годин на рік)	- 2x45 хв; - до 42 ігор за сезон; - одна гра на тиждень	- U-21; - 11x11; - поле: min 64 x 100 м, max 75 x 110 м; - ворота: 7.32 x 2.44 м; - м'яч: № 5
20-21	8 разів по 2 години на тиждень – три дні дворазові (796 годин на рік)		

Макроцикл підготовки включав 2 цикли, тобто проходила підготовка до ігор першого та другого кіл змагань.

Підготовчий період до «весняної» частини змагань складався з 4 мезоциклів тривалістю 120 днів (рис. 9).

Навчально-тренувальний процес підготовчого періоду займав 8315 хв.

У період переходу футболістів 17 – 21-річного віку до професійних команд змагання вже націлені на досягнення максимального результату. Однак відносно управління підготовкою вони мають другорядний характер і є наслідком ефективно

побудованого тренувального процесу, використання періодизації річної підготовки, яка орієнтована виключно на планомірне вдосконалення і досягнення найвищих результатів у головних змаганнях року. Участь у інших змаганнях підпорядкована вирішенню цього завдання.

Ситуація змінюється на подальших етапах багаторічного вдосконалення, коли футболіст, який досяг високого рівня майстерності, вже змушений і зацікавлений експлуатувати свою майстерність у національних та міжнародних змаганнях. І вже тут календар змагань значною мірою визначає зміст підготовки.

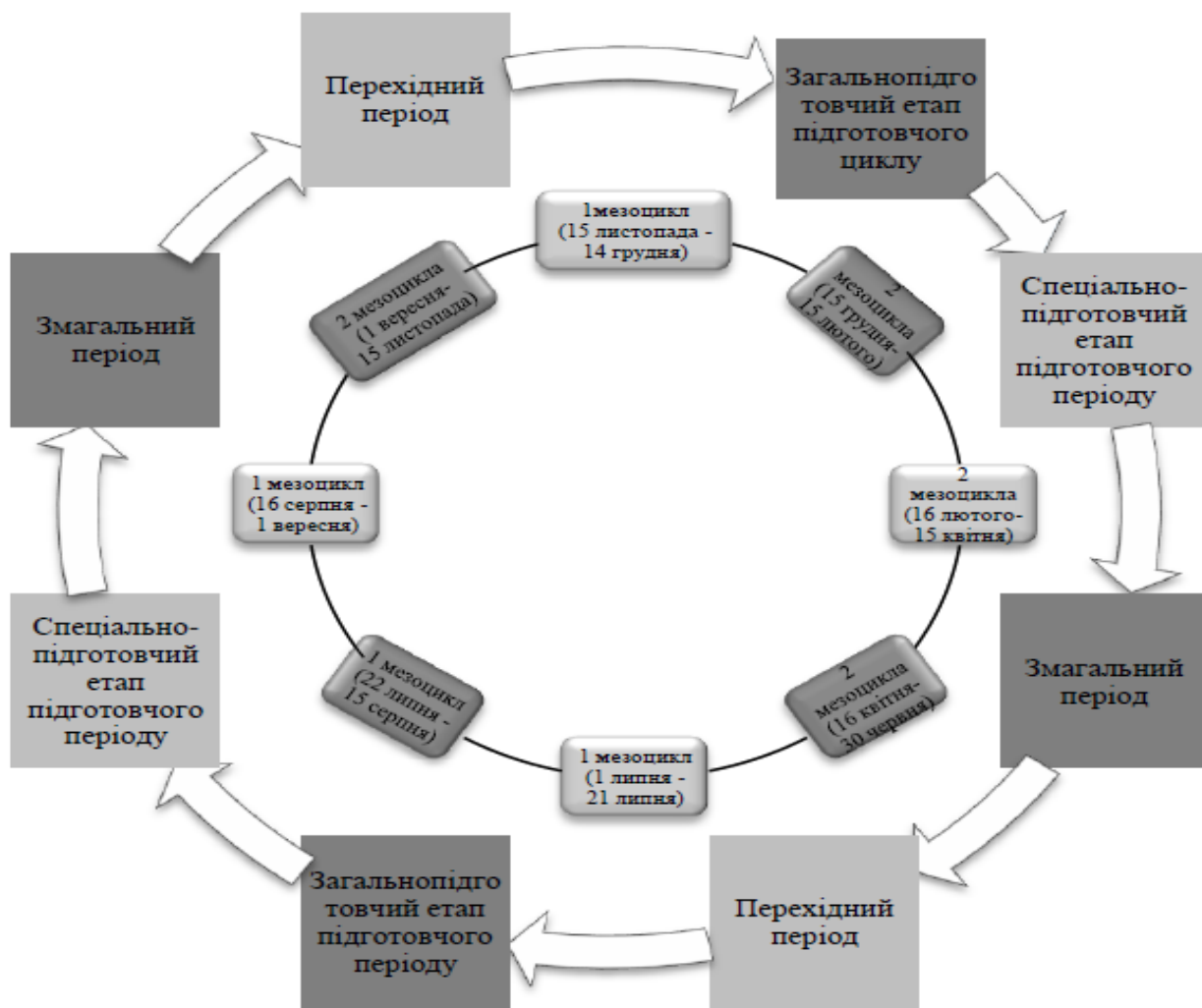

Рисунок 9 – Структура річного циклу підготовки футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд

Змагання і необхідність демонстрації високих результатів визначає істотний вплив на зміст підготовки, що може впливати на її якість у відношенні як подальшого зростання спортивного результату на етапі максимальної реалізації індивідуальних можливостей та збереження досягнутого рівня майстерності на наступних етапах, так і у відношенні можливості формування найвищої готовності до виступів на головних змаганнях року.

Був зроблений акцент на вдосконалення фізичної підготовки юнаків. Неспецифічні загальнопідготовчі засоби становили понад 50 % загального часу тренувань. Домінувала аеробна і змішана спрямованість навантажень в мікроциклах підготовчого періоду, близько 90 % від загального часу (табл. 4).

Таблиця 4 – Загальний об'єм (хв) та співвідношення засобів тренувальної роботи в мікроциклах підготовчого періоду футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд

Мікроцикли	Засоби				Взагалі
	Неспецифічні Загальнопідготовчі	Специфічні			
		Спеціально- підготовчі	Підвідні	Змагальні	
Утягуючий мезоцикл					
1-й утягуючий	740 (87%)	-	110 (13%)	-	850
2-й утягуючий	610 (75%)	-	160 (20%)	40 (5%)	810
Відновлювальний	165 (68,7)	-	60 (25%)	15 (6,3)	240
Взагалі:	1515 (79,2%)	-	330 (17,3%)	55 (3,5%)	1900
Базовий розвиваючий мезоцикл					
1-й ударний	620 (61,3%)	-	210 (20,7%)	180 (18%)	1010
Відновлювальний	82 (68,7%)	-	30 (25%)	8 (6,3%)	120
2-й ударний	495 (54%)	50 (5,4%)	210 (23,4%)	155 (17,2%)	915
Відновлювальний	82 (68,7%)	-	30 (25%)	8 (6,3%)	120
Взагалі:	1280 (59,2%)	50 (2,3%)	480 (22,2%)	350 (16,3%)	2160
Базовий стабілізуючий мезоцикл					
1-й ударний	460 (48,4%)	60 (6,3%)	200 (21%)	230 (24,%)	950
Відновлювальний	90 (85,8%)	-	8 (7,1%)	8 (7,1%)	105
2-й ударний	450 (47,3%)	70 (7,3%)	210 (22,1%)	220 (23,3%)	950
Відновлювальний	90 (85,8%)	-	7 (7,1%)	7 (7,1%)	105
Взагалі:	1090 (51,6%)	130 (6,2)	425 (21,2%)	465 (22,5%)	2145
Передзмагальний мезоцикл					
Ординарний	285 (31,6%)	80 (8,8%)	230 (25,5%)	305 (34,1%)	900
Підвідний	315 (30,4%)	60 (5,8%)	290 (28%)	370 (35,8%)	1035
Відновлювальний	180 (85,8%)	-	15 (7,1%)	15 (7,1%)	210
Взагалі за підготовчий період	4665 (56,1%)	320 (3,8%)	1770 (21,2%)	1560 (18,9)	8315

Спрямованість тренувальної роботи на етапах підготовчого періоду виглядала наступним чином: на першому етапі домінувала загальна витривалість, ближче до початку чемпіонату акцент тренувальної роботи набував змішаного спрямування. Особлива увага на кожному мікроциклі етапів підготовчого періоду приділялась швидкісно-силовій підготовці (рис. 10).

Обсяг та інтенсивність тренувальних і змагальних впливів до кінця цього вікового періоду часом може досягати 80 – 90% величин, характерних для професійного футболу. Оскільки організм юнаків ще не повністю сформований, в окремих спортсменів терміни повної біологічної зрілості настають в 20 – 23 роки, необхідний індивідуальний підхід з наданням відпочинку для повноцінного відновлення.

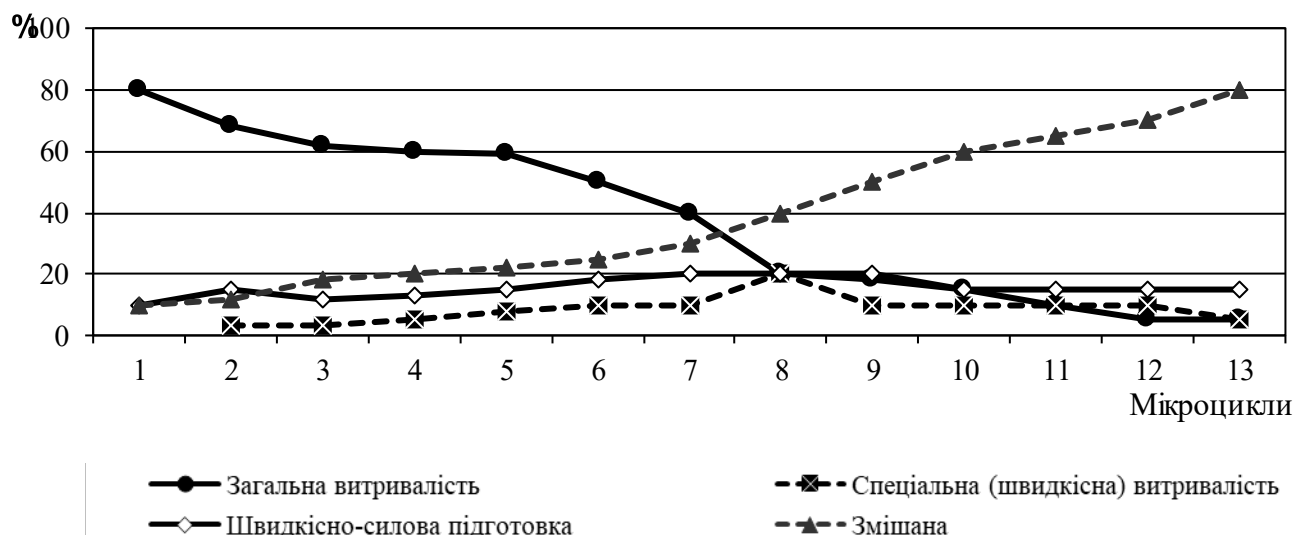

Рисунок 10 – Спрямованість тренувальної роботи на етапах підготовчого періоду футболістів 17 – 21 року відповідно програми підготовки в період переходу до професійних команд

В тижневому мікроциклі змагального періоду планувалося 6 навчально-тренувальних занять тривалістю від 45 до 120 хв (загальний об'єм роботи близько 8 год) і одна гра – 2 год (90 хв – гра, 30 хв – розминка). Крім цього, теоретичне заняття – 1 год, відновлюючі та тонізуючі процедури – 1,5 год. На кожному навчально-тренувальному занятті особливий акцент відводився вдосконаленню технічної та тактико-технічної підготовки (рис. 11).

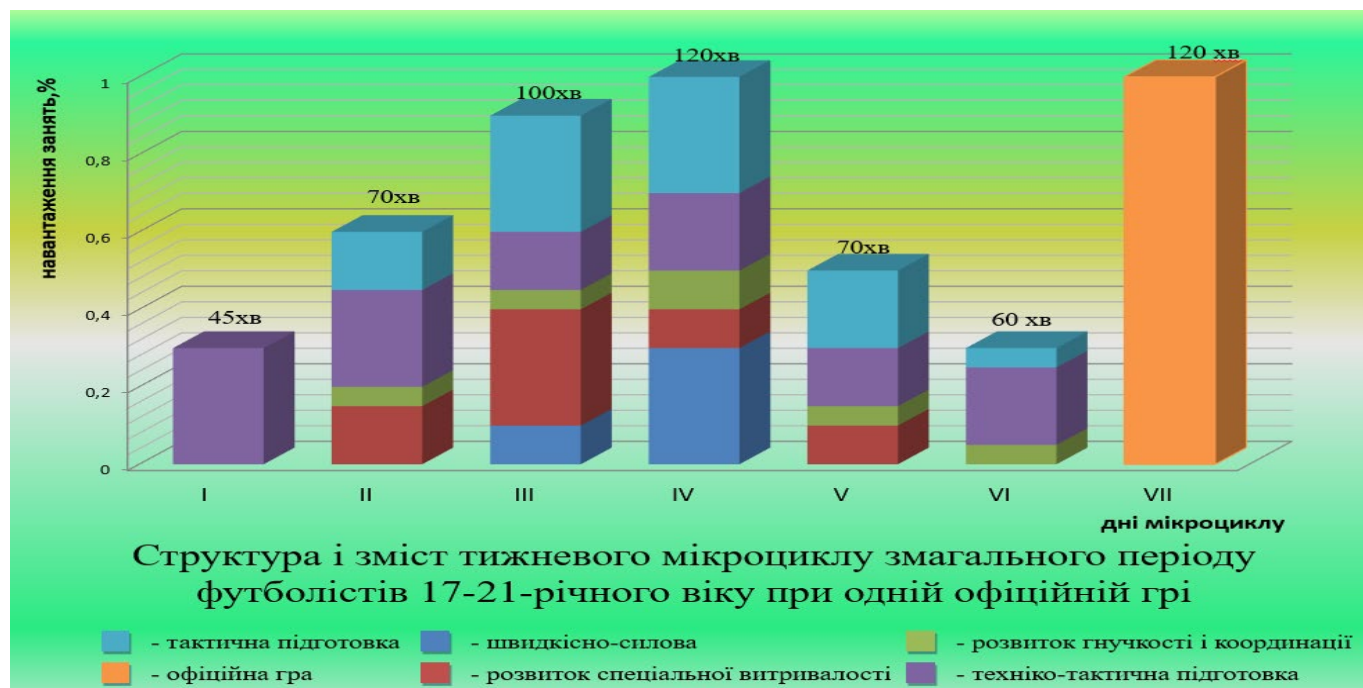

Рисунок 11 – Структура і зміст тижневого мікроциклу змагального періоду футболістів 17-21-річного віку при одній офіційній грі

В результаті планомірної підготовки гравців у відповідності з проведенням змагань серед команд віком до 21 року в м. Києві вдалося продовжити футбольну діяльність талановитим спортсменам (рис. 12).

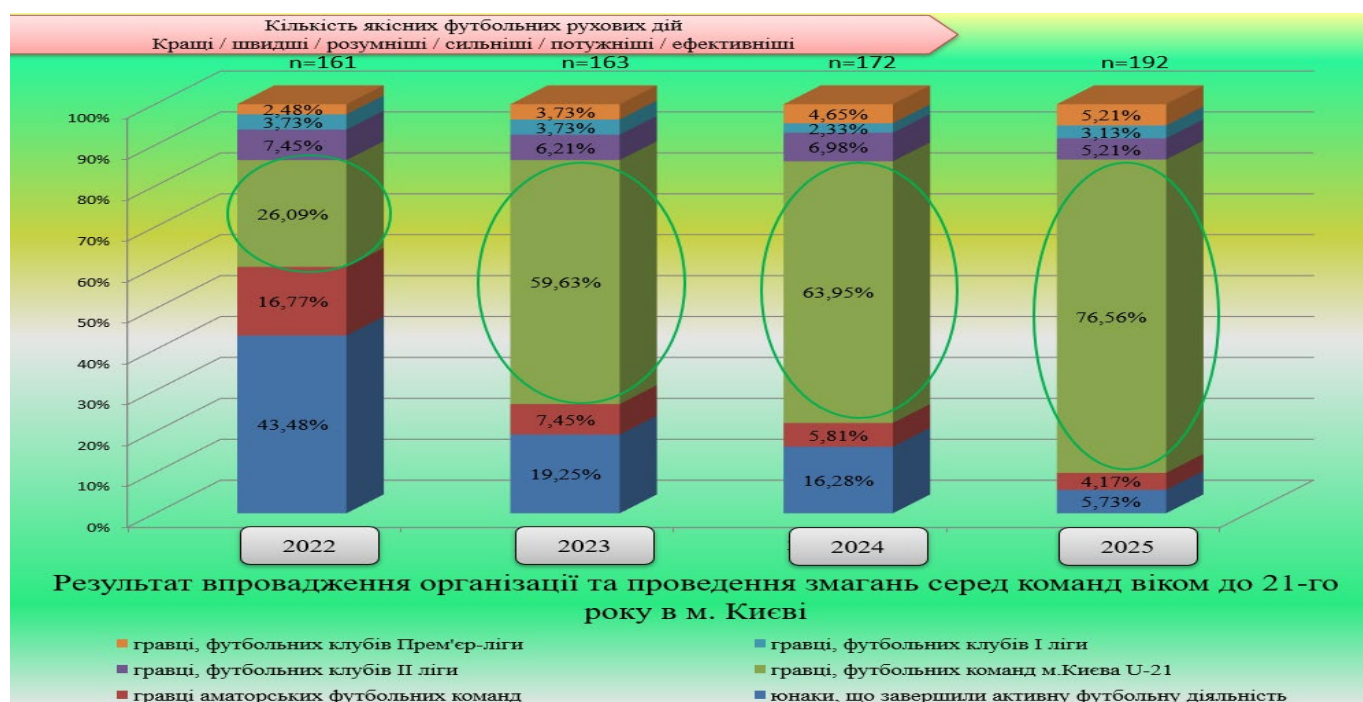

Рисунок 12 – Результат впровадження організації та проведення змагань серед команд віком до 21-го року в м. Києві

Кількість гравців, які приймали участь в даних змаганнях з кожним сезоном зростала й у порівнянні з 2022 роком (понад 26%) даний показник збільшився на 50% й у 2025 році досягнув позначки понад 75%.

Ефективність процесу підготовки футболістів у сучасних умовах обумовлена використанням засобів і методів комплексного контролю як інструмента управління, що дозволяє здійснювати зворотний зв'язок між тренерами та спортсменами і на цих засадах підвищувати рівень управлінських рішень під час підготовки футболістів.

Комплексний контроль передбачає паралельне використання етапного, поточного та оперативного видів контролю у процесі обстеження футболістів за умови застосування педагогічних, соціально-психологічних та медико-біологічних чинників для всебічної оцінки підготовленості, змісту навчально-тренувального процесу і змагальної діяльності спортсменів.

Для експериментальної перевірки ефективності програми підготовки футболістів 17 – 21-річного віку в період переходу до професійних команд було проведено 4 тестування, які проходили в середині другого кола змагального періоду. Визначались показники фізичної, технічної підготовленості та ігрової діяльності гравців даного віку протягом 4 років підготовки.

Динаміка результатів футболістів 17 – 21-річного віку в тестах, що характеризують рівень фізичної та технічної підготовленості вказує на те, що з ростом спортивної майстерності гравців неухильно підвищуються результати (рис. 13).

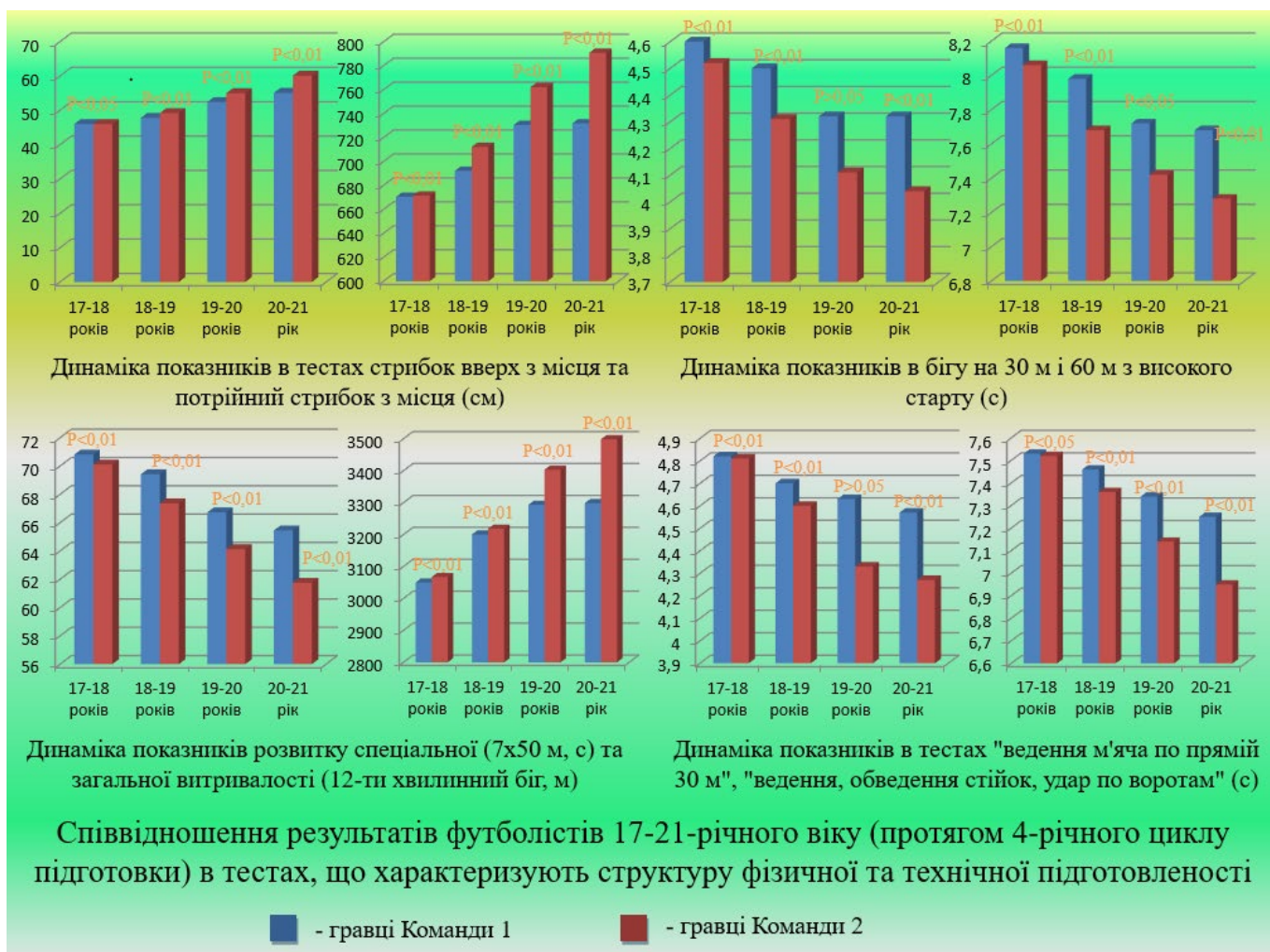

Рисунок 13 – Показники техніко-тактичної підготовленості футболістів 17 – 21-річного віку в порівнянні з модельними даними професійних команд

Найвищі показники в тестах на швидкість зафіксовані у футболістів 20 – 21-річного віку Команди 2. Достовірне зростання результатів з підвищенням кваліфікації встановлено при виконанні футболістами вправ, що характеризують рівень розвитку швидкісно-силових якостей – стрибка вгору з місця і потрійного стрибка з місця. Дані розвитку швидкісної витривалості у спортсменів щороку зростають, досягаючи найбільших показників у 20 – 21-річних футболістів – 61,75 с. Значним прогресом характеризуються результати футболістів 17 – 21-річного віку в дванадцятихвилинному бігу. У тестах "Ведення м'яча по прямій 30 м", "Ведення, обведення стійок, удар по воротах" також виявлено статистично значущий ріст результатів протягом 4 років удосконалення. На рисунку 14 відображені кращі (за всі змагальні періоди 4 років підготовки) командні показники техніко-тактичних дій (ТТД) спортсменів від 17 до 21 року.

Кількість та ефективність виконання ТТД в умовах змагальної діяльності неухильно зростає з віковим розвитком від 17 до 21 року.

У результаті проведеного порівняльного аналізу ТТД футболістів 17 – 21-річного віку, які брали участь у першості м. Києва серед команд гравців до 21 року та модельних показників ТТД футболістів професійних команд різних ліг першості

України встановлено, що юні футболісти 17 – 18-річного віку (після закінчення навчання в ДЮСШ) дійсно не спроможні конкурувати з гравцями професійних команд другої ліги. І лише в 21-річному віці, відповідно до загальної кількості ТТД, можна рекомендувати гравців Команди 2 клубам другої ліги чемпіонату України з футболу.

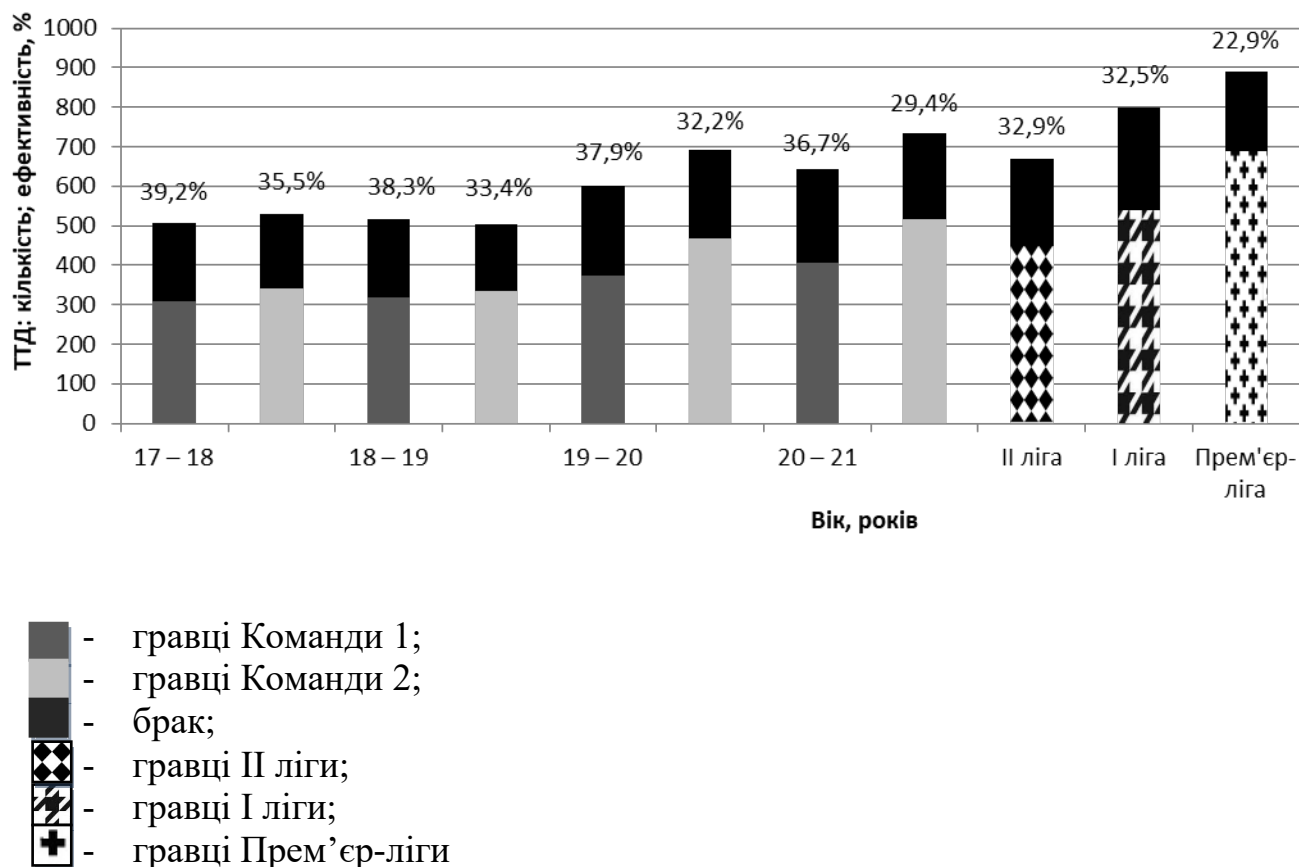

Рисунок 14 – Показники техніко-тактичної підготовленості футболістів 17 – 21-річного віку в порівнянні з модельними даними професійних команд

Таким чином, проведені дослідження свідчать, що у футболі юнаки виходять на рівень спорту вищих досягнень у 19 – 21-річному віці після 10 – 12-ти років регулярних тренувань. Тобто період переходу футболістів з дитячо-юнацького футболу у професійний займає від трьох до п'яти років і передбачає створення умов для максимальної здатності спортсмена до досягнення найвищих результатів. В окремих випадках спостерігається зменшення або збільшення часу підготовки, обумовленого індивідуальними особливостями становлення спортивної майстерності футболіста.

У п'ятому розділі «Аналіз та узагальнення результатів дослідження» систематизовано та узагальнено результати теоретичного аналізу й експериментальних досліджень. Сформульовано основні наукові положення, узагальнено висновки та визначено практичну значущість отриманих результатів для вдосконалення управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд.

Отримані в процесі дослідження результати **підтвердили та конкретизували** (А. А. Перцухов, 2013; Вей Бін, 2025) наукові положення щодо закономірностей підготовки футболістів у період переходу до професійних команд, а також **доповнили** (В. І. Перевознік, 2010; В. М. Шамардін, 2013) їх новими емпірично обґрунтованими даними, зокрема встановлено, що:

- система змагань у підготовці футболістів має перебувати в тісному органічному зв'язку з метою, завданнями та змістом навчально-тренувального процесу на різних етапах багаторічного вдосконалення, з особливим акцентом на період переходу спортсменів до професійних команд, оскільки саме змагальна діяльність визначає спрямованість і ефективність реалізації тренувального потенціалу;

- ефективність управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку зумовлюється не форсуванням навчально-тренувального процесу, що призводить до передчасного функціонального виснаження спортсменів, а раціональним використанням їх індивідуального потенціалу, природних задатків і вікових можливостей, що забезпечує вихід на рівень високих спортивних досягнень у межах нижньої границі оптимальної вікової зони для професійного футболу.

Результати дисертаційного дослідження **доповнили та розширили** (Г. А. Лисенчук, 2004; В. М. Костюкевич, 2006; Е. Ю. Дорошенко, 2014; В. М. Шамардін, 2024; І. Е. Дорошенко, 2025) існуючі наукові уявлення щодо:

- методики управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд різних ліг України з урахуванням особливостей організації тренувальної та змагальної діяльності;

- показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості футболістів 17–21-річного віку, які характеризують готовність спортсменів до змагальної діяльності на професійному рівні;

- кількісних і якісних показників ігрової діяльності футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд як інтегрального відображення ефективності управління підготовкою.

Новими даними дисертаційного дослідження є:

- визначено управлінську невідповідність між задекларованими цілями формування спортивного резерву та реальною практикою підготовки футболістів 17–21-річного віку, яка проявляється у завершенні системної підготовки в 17 років, обмеженій змагальній практиці та недостатньому рівні спеціальної фізичної, технічної й ігрової підготовленості, що знижує ефективність переходу до професійного футболу;

- обґрунтовано систему управління підготовкою футболістів у перехідний період (17–21 рік) на основі взаємопов'язаного вдосконалення двох ключових організаційно-методичних підсистем — системи підготовки (зміст, структура, режим тренувальної діяльності, розширення стадії базової підготовки) та системи змагань (формат, періодичність і доступність регулярної ігрової практики), що забезпечує безперервність багаторічної підготовки;

- розроблено та експериментально перевірено програму підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд,

ефективність якої підтверджується досягненням модельного рівня спеціальної фізичної, технічної та ігрової підготовленості гравців 20–21 року, характерного для професійних команд другої ліги першості України.

ВИСНОВКИ

1. Узагальнений аналіз науково-методичної літератури та практичного досвіду управління підготовкою футболістів, зокрема в період їх переходу до професійних команд, засвідчує наявність системного протиріччя між задекларованою метою формування конкурентоспроможного спортивного резерву та реальними умовами її досягнення. Зазначене протиріччя проявляється у домінуванні орієнтації суб'єктів дитячо-юнацького та резервного футболу на виконання поточних вимог спортивної результативності, часто на шкоду завданням, притаманним відповідним етапам багаторічної підготовки. Надмірна інтенсифікація навчально-тренувального процесу, поєднана з високою змагальною напруженістю, призводить до передчасного функціонального виснаження організму спортсменів, що негативно впливає на стабільність їх спортивного розвитку та знижує ймовірність досягнення високих результатів у межах оптимальної вікової зони професійної реалізації.

2. Перехідний період футболістів від дитячо-юнацького до професійного футболу триває в середньому від трьох до п'яти років і потребує цілеспрямованого управління підготовкою, спрямованого на поетапну реалізацію індивідуального потенціалу спортсменів до досягнення високих спортивних результатів, сформованої в процесі природного біологічного дозрівання та довготривалої функціональної адаптації, зумовленої багаторічною тренувальною діяльністю. Водночас аналіз сучасної практики вітчизняного футболу свідчить, що для переважної більшості випускників дитячо-юнацьких спортивних шкіл і спеціалізованих футбольних закладів системна підготовка фактично завершується у 17-річному віці. Основною причиною цього є невідповідність рівня їх техніко-тактичної та спеціальної фізичної підготовленості вимогам професійного футболу, що проявляється у зниженій стабільності, ефективності та варіативності виконання ігрових дій, а також у недостатньому рівні розвитку спеціальних фізичних якостей, необхідних для змагальної діяльності на професійному рівні.

3. Рівень спеціальної фізичної та технічної підготовленості футболістів 17–18-річного віку є статистично достовірно нижчим порівняно з гравцями професійних команд другої ліги першості України: за показниками швидкісних і швидкісно-силових якостей зафіксовано гірші результати у бігу на 30 м з високого старту – $\bar{x} = 4,21$ (S = 0,04) с (p < 0,01), бігу на 50 м з високого старту – $\bar{x} = 7,21$ (S = 0,05) с (p < 0,01), стрибку вгору з місця – $\bar{x} = 46$ (S = 0,99) см (p < 0,05) та потрійному стрибку з місця – $\bar{x} = 672,5$ (S = 9,12) см (p < 0,01). Показники витривалості також є нижчими: загальна витривалість (тест Купера) – $\bar{x} = 3067$ (S = 31) м (p < 0,01), спеціальна витривалість (біг 7 × 50 м) – $\bar{x} = 64,11$ (S = 0,48) с (p < 0,01). Недостатній рівень технічної підготовленості підтверджується результатами ведення м'яча по прямій 30

$m - \bar{x} = 4,71$ ($S = 0,04$) с ($p < 0,01$), ведення м'яча з обведенням стійок і ударом у ворота – $\bar{x} = 8,52$ ($S = 0,05$) с ($p < 0,05$) та ударами на дальність – $\bar{x} = 89,1$ ($S = 1,35$) м ($p < 0,01$).

4. Аналіз ігрової діяльності свідчить про суттєво нижчі показники ігрової підготовленості футболістів 17–18-річного віку порівняно з гравцями професійних команд другої ліги: короткі і середні передачі вперед – $\bar{x} = 96,4$ ($S = 4,82$) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 26,9$ ($S = 1,29$) % ($p > 0,05$); короткі і середні передачі назад і поперек – $\bar{x} = 128,2$ ($S = 5,11$) ($p < 0,01$), брак – $\bar{x} = 22,5$ ($S = 0,63$) % ($p < 0,01$); довгі передачі – $\bar{x} = 53,7$ ($S = 4,23$) ($p < 0,01$), брак – $\bar{x} = 52,8$ ($S = 2,05$) % ($p < 0,01$); обведення – $\bar{x} = 31,9$ ($S = 2,54$) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 32,5$ ($S = 2,08$) % ($p < 0,05$); відбори – $\bar{x} = 22,9$ ($S = 1,7$) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 21,5$ ($S = 1,05$) % ($p > 0,05$); перехвати – $\bar{x} = 98,1$ ($S = 4,99$) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 51,1$ ($S = 2,57$) % ($p > 0,05$); гра головою – $\bar{x} = 42,1$ ($S = 1,35$) ($p < 0,01$), брак – $\bar{x} = 49$ ($S = 1,44$) % ($p < 0,01$). Отримані результати вказують на відповідність рівня спеціальної фізичної, технічної та ігрової підготовленості футболістів 17–18-річного віку вимогам професійного футболу.

5. Аналіз змагальної практики футболістів 17–21-річного віку, які уклали контракти з професійними футбольними клубами України, свідчить про обмежену ефективність управління змагальною діяльністю молодих гравців. Близько 20 % гравців цієї вікової групи заявляються за команди другої ліги. Водночас регулярну ігрову практику на професійному рівні отримує лише обмежене коло спортсменів, переважно у віці 20–21 року, що зумовлено відмінностями у рівні їх спеціальної фізичної, технічної та тактичної підготовленості. У командах першої ліги до участі в матчах чемпіонату України залучається близько 25 % футболістів 17–21-річного віку, тоді як загальна частка гравців цієї вікової категорії серед заявлених становить лише 18 %. У командах прем'єр-ліги футболісти 17–21-річного віку, як правило, залучаються переважно до змагань серед дублюючих складів, оскільки з числа 4 % гравців цієї вікової групи, включених до заявок на матчі основних команд, постійну ігрову практику отримують лише 31 %.

Обмежені можливості регулярної змагальної діяльності на професійному рівні для значної частини перспективних українських футболістів призводять до зниження темпів зростання їх спортивної майстерності та рівня мотивації, що негативно відбивається не лише на індивідуальній кар'єрній динаміці спортсменів, але й на результативності виступів юнацьких і молодіжних збірних команд України.

6. Низька ефективність функціонування системи дитячо-юнацького та резервного футболу в Україні виявляється, зокрема, у масовому припиненні активної спортивної діяльності випускниками ДЮСШ і СДЮШОР у період їх переходу до професійних команд, частка яких становить близько 70 %. Зазначене явище зумовлене відсутністю цілісної, послідовної та збалансованої системи управління процесом переходу юнаків до дорослого футболу, яка б забезпечувала поетапну адаптацію спортсменів до вимог професійної змагальної діяльності. За таких умов перспективні футболісти змушені самотійно вирішувати проблему інтеграції у професійний спорт, що супроводжується високими ризиками втрати мотивації, зниження рівня спортивної майстерності та передчасного завершення кар'єри.

Ефективне управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд можливе лише за умови якісного перетворення ключових організаційно-методичних засад, насамперед системи підготовки та системи змагань як взаємопов'язаних управлінських підсистем. Узгодження змісту тренувального процесу з вимогами професійного футболу, оптимізація структури змагальної діяльності та створення умов для регулярної ігрової практики на відповідному рівні є визначальними чинниками забезпечення безперервності багаторічної підготовки та збереження перспективного спортивного резерву.

7. З метою підвищення ефективності діяльності суб'єктів резервного футболу м. Києва та Київської області розроблено та обґрунтовано програму підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд, побудовану відповідно до визначених організаційно-методичних засад управління тренувальною та змагальною діяльністю. У межах удосконалення системи підготовки сформовано єдину методичну концепцію підготовки перспективних футболістів після завершення навчання у ДЮСШ і СДЮШОР, що передбачає розширення стадії базової підготовки, оптимізацію обсягів і спрямованості навчально-тренувальної роботи, та поетапну адаптацію спортсменів до вимог професійного футболу. У межах удосконалення системи змагань обґрунтовано та організовано проведення чемпіонату серед команд до 21 року, що забезпечує регулярну змагальну практику в оптимальному режимі та форматі, сприяє збереженню спортивного резерву та підвищенню готовності футболістів до виступів на професійному рівні.

8. Динаміка показників фізичної підготовленості футболістів свідчить про відносно рівномірний розвиток окремих рухових якостей за умови достатньо високого загального рівня їх сформованості. У 20–21-річному віці футболісти досягають модельного рівня спеціальної фізичної підготовленості, характерного для гравців професійних команд другої ліги першості України, що створює передумови для ефективної реалізації їх техніко-тактичного потенціалу протягом усього ігрового часу змагальної діяльності та проявляється у зростанні кількісних і якісних показників виконання технічних прийомів. Зокрема, порівняно з результатами попередніх років зафіксовано достовірне покращення показників спеціальної фізичної та технічної підготовленості: біг на 30 м з високого старту – $\bar{x} = 3,94$ ($S = 0,02$) с ($p < 0,01$); біг на 50 м з високого старту – $\bar{x} = 6,65$ ($S = 0,03$) с ($p < 0,01$); стрибок уверх з місця – $\bar{x} = 58,1$ ($S = 0,68$) см ($p < 0,01$); потрійний стрибок з місця – $\bar{x} = 770,1$ ($S = 5,24$) см ($p < 0,01$); загальна витривалість (тест Купера) – $\bar{x} = 3498$ ($S = 15$) м ($p < 0,01$); спеціальна витривалість (біг 7×50 м) – $\bar{x} = 59,1$ ($S = 0,33$) с ($p < 0,01$); ведення м'яча по прямій 30 м – $\bar{x} = 4,21$ ($S = 0,03$) с ($p < 0,01$); ведення м'яча з обведенням стійок і ударом у ворота – $\bar{x} = 7,53$ ($S = 0,03$) с ($p < 0,01$); удари на дальність – $\bar{x} = 105,1$ ($S = 0,95$) м ($p < 0,05$).

9. Результати аналізу ігрової підготовленості футболістів 20–21-річного віку відповідають модельним показникам професійних команд другої ліги першості України, що підтверджується показниками виконання ігрових дій: короткі і середні передачі вперед – $\bar{x} = 166,5$ ($S = 6,8$) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 23,7$ ($S = 1,65$) % ($p > 0,05$); короткі і середні передачі назад і поперек – $\bar{x} = 139,1$ ($S = 7,21$) ($p < 0,05$), брак – $\bar{x} =$

18,5 (S = 1,07) % ($p < 0,01$); довгі передачі – $\bar{x} = 66,1$ (S = 4,94) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 34,9$ (S = 2,85) % ($p > 0,05$); обведення – $\bar{x} = 71,4$ (S = 4,67) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 32,3$ (S = 1,28) % ($p < 0,05$); відбори – $\bar{x} = 40$ (S = 1,38) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 23$ (S = 0,69) % ($p > 0,05$); перехвати – $\bar{x} = 131,6$ (S = 5,11) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 37,9$ (S = 1,92) % ($p > 0,05$); гра головою – $\bar{x} = 51$ (S = 3,88) ($p > 0,05$), брак – $\bar{x} = 43$ (S = 1,54) % ($p < 0,05$).

Отримані результати свідчать, що специфічні особливості організації навчально-тренувального процесу та змагальної діяльності футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд є складним багатофакторним процесом, який потребує науково обґрунтованого підходу до формування висновків і рекомендацій.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з удосконаленням моделей управління індивідуальними траєкторіями спортивного розвитку футболістів та оцінкою довготривалого впливу управлінських рішень на стабільність професійної кар'єри.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Балан Б.А. Тенденції розвитку футболу на сучасному етапі та їх врахування у підготовку футболістів 17-21-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2025. Вип. 9 (196). С. 21–26. [https:// DOI: https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.09\(196\).04](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2025.09(196).04). Фахове видання України.

2. Балан Б.А. Фізична підготовленість як фактор ефективності змагальної діяльності футболістів 17–18-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2024. Вип. 10 (183). С. 34–39. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10\(183\)](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.10(183)). Фахове видання України.

3. Балан Б.А. Фактори ефективності змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2024. Вип. 9 (182). С. 32–36. [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.9\(182\)](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.9(182)). Фахове видання України.

4. Балан Б.А. Організаційно-практичні особливості раціональної підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2023. Вип. 10 (170). С. 32–37. DOI: [https:// DOI 10.31392/NPU-nc.series15.2023.10\(170\).07](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.10(170).07). Фахове видання України.

5. Балан Б.А. Особливості управління підготовкою футболістів 17-21-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15.* 2022.

Вип. 9 (154). С. 21–25. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2022.9\(154\).05](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2022.9(154).05). Фахове видання України.

6. Балан Б.А. Особливості побудови тренувальних мікроциклів у змагальному періоді при підготовці студентських команд у футболі. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2021. Вип. 5 (136). С. 26–29. DOI: [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2021.5\(135\).06](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2021.5(135).06). Фахове видання України.

7. Balan B., Lisenchuk G., Leleka V., Bogatyrev K., Adamenko O., Bairachny O. Relationships between technical-tactical and physical preparedness of 13–14-year-old skilled football goalkeepers. *Journal of Physical Education and Sport*. 2021. Vol. 21. P. 3439 – 3444. Періодичне наукове видання Румунії, проіндексоване у базі даних Scopus, (Q4). DOI: <https://doi.org/10.7752/jpes.2021.06466>. *Особистий внесок здобувача полягає у виявленні проблеми, інтерпретації результатів досліджень та формулюванні висновків.*

8. Балан Б.А. Особливості змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень з урахуванням ігрового амплуа. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2020. Вип. 6 (126). С. 29–32. [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2020.6\(126\).03](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2020.6(126).03). Фахове видання України.

9. Балан Б.А. Аналіз змагальної діяльності кваліфікованих футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15*. 2020. Вип. 5 (125). С. 18–21. [https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2020.5\(125\).02](https://doi.org/10.31392/NPUnc.series15.2020.5(125).02). Фахове видання України.

10. Балан Б.А. Аналіз фізичної і технічної підготовленості футболістів 17-21-річного віку в період переходу до професійних команд. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова. Серія 15*. 2016. Вип. 2 (69). С. 15–19. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/19735>. Фахове видання України.

11. Балан Б.А., Ніколаєнко В.В. Аналіз змагальної діяльності футболістів 17-21-річного віку в період переходу до спорту вищих досягнень. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова. Серія 15*. 2015. Вип. 10 (65). С. 14–18. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_015_2015_10_6. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

12. Ніколаєнко В., Балан Б. Моніторинг складу професійних та дитячо-юнацьких команд за віком як інструмент аналізу та оцінки ефективності процесу багаторічної підготовки футболістів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2014. № 2. С. 27–33. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/411>. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

13. Балан Б., Клименко С. Особливості управління підготовкою футболістів 19 – 21-річного віку у процесі тренувальних і змагальних навантажень у професійних командах. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 3.

С. 8–11. URL:http://nbuv.gov.ua/UJRN/TMFVS_2013_3_3 Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

14. Ніколаєнко В., Балан Б. Практичні аспекти вдосконалення тренувальної діяльності та системи проведення змагань на етапі підготовки до вищих досягнень у футболі. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2013. № 2. С. 23–26. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/handle/787878787/424>. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

15. Балан Б.А., Ніколаєнко В.В. Аналіз ігрової діяльності футболістів 19 – 21-річного віку в провідних командах Європи. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2012. № 10. С. 45–50. DOAJ (Directory of Open Access Journals), Ulrich's Periodicals Directory. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2012-10/12nvvlte.pdf>. Наукове періодичне видання, проіндексоване у базі даних Web of Science. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

16. Балан Б. Особливості відбору футболістів на етапі підготовки до вищих досягнень на основі тестування кандидатів до професійних команд. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2012. № 1. С. 8–12. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4917?show=full>. Фахове видання України.

17. Балан Б.А., Свиріденко А.О. Ігрова діяльність футболістів 19 – 20-річного віку в професійних командах 2-ої ліги чемпіонату України з футболу. *Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту*. 2011. № 7. С. 3–6. URL: <https://www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/2011-07/11bbacuf.pdf>. Наукове періодичне видання, проіндексоване у базі даних Web of Science. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

18. Балан Б. Особливості підготовки футболістів 19 – 21-річного віку на етапі переходу до професійних команд. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2011. № 3. С. 7–9. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/xmlui/handle/787878787/4918>. Фахове видання України.

19. Балан Б. Управління підготовкою футболістів 19 – 21 років на етапі переходу до команди майстрів. *Теорія і методика фізичного виховання і спорту*. 2010. № 3. С. 3–7. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4919>. Фахове видання України.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

20. Балан Б.А. Особливості індивідуалізації підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд. «*Сталий розвиток і спадщина у спорті: проблеми та перспективи*»: зб. тез доп. ІХ Міжнар. конф., 2025 Лист 19-20, Київ, НУФВСУ, С. 51–52. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4689?show=full>.

21. Балан Б.А. Особливості раціональної підготовки футболістів 17-21-річного віку в період переходу до професійних команд. «*Основні напрямки розвитку*

фізичної культури, спорту, фізичної терапії та ерготерапії»: зб. тез доп. Міжнар. наук-практ. конф., 2025 Жовт 30-31, Дніпро, Український державний університет науки і технологій, С. 15–16. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4576?show=full>

22. Балан Б.А. Удосконалення методично-організаційних засад підготовки футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд: *«Молодь та олімпійський рух»*: зб. тез доп. 18-ї Міжнар. конф. молодих вчених., 2025 Трав 22, Київ, НУФВСУ, 2025. С. 73–74. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4919?show=full>

23. Балан Б.А., Блондик М.О. Фізична підготовка як критерій раціонального виконання тактико-технічних дій футболістів в період переходу до професійних команд. *«Спорт та сучасне суспільство»*: зб. тез доп. 18-ї Міжнар. студ. конф., 2025 Берез. 28, Київ, НУФВСУ, 2025. С. 33–34. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4917?show=full> *Особистий внесок здобувача полягає у проведенні дослідження, формулюванні висновків. Внесок співавтора – участь в обговоренні результатів дослідження.*

24. Балан Б.А. Управління підготовкою футболістів 17–21-річного віку в період переходу до професійних команд. *«Молодь та олімпійський рух»*: зб. тез доп. 7-ї Міжнар. конф. молодих вчених., Київ, НУФВСУ, 2014. С. 42–46. <https://reposit.uni-sport.edu.ua/handle/787878787/4918?show=full>

Наукові праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

25. Балан Б.А., Усаковський Ю.А., Бова Н.І. Ретроспективний аналіз організації та проведення Прем'єр-ліги чемпіонату України з футболу. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Михайла Петровича Драгоманова. Серія 15.* 2014. Вип. 5 (48). С. 133–138. URL: <https://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/5907>. Фахове видання України. *Особистий внесок здобувача полягає у вивченні проблеми, здійсненні досліджень та формулюванні висновків.*

АНОТАЦІЯ

Балан Б.А. Управління підготовкою футболістів 17-21 року в період переходу до професійних команд. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата наук з фізичного виховання та спорту за спеціальністю 24.00.01 – Олімпійський і професійний спорт. – Національний університет фізичного виховання і спорту України, Київ, 2025.

Дисертаційна робота присвячена вирішенню актуальної науково-практичної проблеми сучасного футболу — управлінню процесом підготовки футболістів 17–21 років у перехідний період до професійних команд. Саме цей етап спортивної кар'єри характеризується підвищеним рівнем ризиків втрати перспективних гравців, зниженням мотивації, невідповідністю навантажень індивідуальним можливостям

спортсменів і недостатньою узгодженістю між системами підготовки юнацького та професійного футболу.

У дисертації обґрунтовано вибудовану методологію, що поєднує системний і структурно-функціональний підходи до аналізу підготовки футболістів 17–21-річного віку в перехідний період до професійних команд. Послідовно розглянуто даний віковий етап як самостійний і критично важливий елемент багаторічної підготовки, що підтверджується аналізом наукових джерел, нормативних документів і практики функціонування футбольних академій та професійних клубів.

Обґрунтованість висновків підтверджується репрезентативністю та структурованістю експериментального матеріалу. У роботі використано дані багаторічних педагогічних спостережень і педагогічного експерименту за участю футболістів віком 17–21 року, що перебувають на етапі переходу з юнацького до професійного футболу. Контингент досліджуваних, умови проведення експерименту та його етапність дозволяє відстежити динаміку змін показників підготовленості у відповідь на впровадження запропонованих управлінських і тренувальних рішень.

Наукові положення дисертації підтверджені результатами педагогічного експерименту, у межах якого апробовано розроблені автором структури тренувальних мікроциклів та підходи до управління підготовкою футболістів. Отримані результати свідчать про позитивні зміни показників фізичної, спеціальної та змагальної підготовленості гравців експериментальних груп порівняно з контрольними, що статистично обґрунтовано із застосуванням методів математичної обробки даних.

Ключові слова: організаційно-методичні засади, управління, резервний футбол, професійний футбол, програма підготовки футболістів 17 – 21-річного віку, навчально-тренувальний процес, змагальна діяльність, період переходу до професійних команд.

SUMMARY

Balan B.A. Management preparation of football players 17 – 21 years of age during the transition to professional teams. – Qualifying scientific work on rights for a manuscript.

Dissertation for obtaining the degree of PhD for Physical Education and Sport, specialty 24.00.01 – Olympic and professional sport. – National University of Ukraine of Physical Education and Sport, Kyiv, 2025.

The dissertation is devoted to solving the urgent scientific and practical problem of modern football - managing the process of training football players aged 17–21 in the transition period to professional teams. It is this stage of a sports career that is characterized by an increased level of risks of losing promising players, decreased motivation, mismatch of loads to the individual capabilities of athletes and insufficient coordination between the systems of training youth and professional football.

In the conditions of modern professional football, focused on quick results and transfer policy, the problem of rational management of reserve training acquires particular importance.

The dissertation substantiates the methodology built, combining systemic and structural-functional approaches to the analysis of the training of football players aged 17–21 in the transition period to professional teams. This age stage is consistently considered as an independent and critically important element of multi-year training, which is confirmed by the analysis of scientific sources, regulatory documents and the practice of functioning of football academies and professional clubs.

The validity of the conclusions is confirmed by the representativeness and structure of the experimental material. The work uses data from many years of pedagogical observations and a pedagogical experiment with the participation of football players aged 17–21, who are at the stage of transition from youth to professional football. The contingent of the subjects studied, the conditions of the experiment and its stages allow us to track the dynamics of changes in fitness indicators in response to the implementation of the proposed management and training solutions.

The scientific provisions of the dissertation are confirmed by the results of a pedagogical experiment, within the framework of which the structures of training microcycles and approaches to managing the training of football players developed by the author were tested. The results obtained indicate positive changes in the indicators of physical, special and competitive fitness of the players of the experimental groups compared to the control ones, which is statistically substantiated using mathematical data processing methods.

An important element of the validity of the dissertation work is the logical connection between theoretical generalizations and practical recommendations. The management solutions proposed by the author: optimization of the structure of microcycles, coordination of the volume and direction of loads, correction of training taking into account the requirements of professional football, are directly based on the results of the analysis of competitive activity and experimental data.

Practical recommendations take into account the modern conditions of functioning of football clubs and academies, the peculiarities of the competition calendar and the training of the reserve. They do not go beyond the capabilities of the training process and meet the requirements of modern theory and methods of sports training.

Key words: organizational and methodological principles, management, reserve football, professional football, program training of football players, educational and training process, competitive activity, during the transition to professional teams.

Підписано до друку 25.03.2026 р. Зам. №397.
Формат 60x84/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Друк ЦП «КОМПРИНТ». Свідоцтво ДК № 4131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Васильківська, 32
067-209-54-30, 097-533-18-07
e-mail: komprint@ukr.net